

U osnovi postoje dva pristupa donošenja proračuna.

Prvi pristup. Najprije se definira opseg i cijena javnih dobara koje valja osigurati građanima sukladno političkoj strukturi u parlamentu. Vlada, koja je i sama odraz parlamentarnih izbora, u svojim prijedlozima parlamentu maksimalno zagovara interese svojih birača. Posao oporbe je, ipso facto, da prijedloge vladajućih osporava. Uobičajeno je u parlamentarnim demokracijama, što kod nas nije uvijek slučaj, da se u zagovaranju „svojeg biračkog tijela”, tijekom parlamentarne „trgovine”, ne dovode u pitanje temeljni interesi zemlje. Upravo zato svaka vlada na početku svog mandata mijenja/optimalizira sustav sukladno svojim socijalnim pogledima. Kako se novi izbori približavaju vladajuća stranka „podilazi” svom biračkom tijelu.

Drugi pristup. Umjesto rashodne strane proračuna u žiži interesa vlade su prihodi koje je moguće ubrati i koji će se potom putem parlamentarne rasprave raspodjeliti na pojedine oblike potrošnje sukladno interesima pojedinih parlamentarnih skupina koje reprezentiraju interese biračkog tijela. Ovdje se, prema tome, radi o (1) utvrđivanju poreznog kapaciteta nacionalne ekonomije te (2) načina kako da se „realizira” porezni kapacitet, odnosno ostvare potrebni porezni prihodi. Kada je riječ o definiranju poreznog kapaciteta vlada, putem ekonomske analize, sagledava koji iznos poreza može ubrati a da pri tome ne dovede u pitanje funkcioniranje gospodarstva sukladno prije postavljenim ciljevima. U tom smislu valja interpretirati glasovita Smithova načela oporezivanja. Iako ona, po mome mišljenju, nisu nastala kao rezultat ekonomskog promišljanja Adama Smitha, već kao odgovor na tadašnju veliku samovolju vladara koji nisu nalazili granice svojim potrošačkim ambicijama, služe kao dobra polazna osnova u sagledavanju ekonomski učinaka oporezivanja. Napominjem cijela civilizacija je prepuna slučajeva velike samovolje vladara kada je god to bilo moguće. I u Bibliji na više mjesta se govori o nužnosti plaćanja poreza ali i o potrebi razumnog poreznog tereta kojeg porezni obveznici moraju snositi.

Upravo iz poreznih načela, razvojem ekonomske teorije, razvili su se složeniji pristupi oporezivanju općenito. Danas kad govorimo o porezima moramo imati na umu porezni sustav kao dio gospodarskog i ukupnog društvenog sustava. Posebno se u uvjetima globalizacije ističe ekonomski aspekt oporezivanja. Ovo iz razloga jer su u malim i nerazvijenim zemljama, slučaj Hrvatske, napušteni instrumenti kamatnih stopa i tečaja nacionalne valute, kao instrumenata ekonomske politike, koje „globalizacija drži pod kontrolom”. Prema tome, pored ekonomske funkcije poreza, nastavlja se briga o fiskalnoj funkciji, te socijalnoj funkciji poreza (po načelu pravednosti i jednakosti). Općenito poreznom trokutu – fiskalni, ekonomski i socijalni aspekt oporezivanja – pridodajemo, respektivno, državu, gospodarstvo i socijalno ugroženo stanovništvo.

„Uvođenjem” welfare statea i problemi gospodarskih kriza koje tržište nije moglo zadovoljavajuće razriješiti pojavljuje se država kao sve značajniji čimbenik u procesu reprodukcije. Ipak, sedamdesetih godina Laffer sa svojom poznatom krivuljom zajedno sa monetaristima različitih pogleda na gospodarska kretanja izvršili su protuudar osporivši pravo državi da vodi gospodarsku politiku u keynesijanskom smislu. Naprosto keynesijanizam, po njihovom mišljenju, nije mogao učinkovito odgovoriti na pitanje naftnog šoka i prisutne inflacije.

Istovremeno je osporavana, na istim teoretskim osnovama, i tzv. država blagostanja jer se tumačilo – i ekonometrijski dokazivalo – da blagostanje valja promatrati u cjelokupnom životnom ciklusu građana/obitelji i da će svi sudionici u procesu reprodukcije bolje proći ako se na početku dade primat kapital odnosu. Rečeno, učinjeno, Danas su zemlje, poznate po socijalnoj senzibilnosti, kao što je Švedska, Norveška, itd., bitno smanjile prava zaposelnika i građana kako bi se maksimalno podržao kapital odnos.

Podaci pokazuju da zemlje koje imaju manji proračun ostvarivaju veće stope rasta u odnosu na zemlje koje nisu uspjele smanjiti udio države u finalnoj raspodjeli društvenog proizvoda. Kao primjeri se navode azijske zemlje. Južna Koreja koja ima udio javne potrošnje manje od četvrtine društvenog proizvoda, smatraju ekonomski analitičari, zahvaljuje svoj razvoj. I Meksiko je, po dikatatu MMF-a, svoju borbu protiv krize i inflacije rješavao smanjenjem udjela proračuna u društvenom proizvodu. U zemljama tzv. rajnskog modela privređivanja tradicija bitno ograničava mogućnost značajnijeg smanjenja proračuna kao dijela domaćeg proizvoda. Ipak, usprkos tradiciji, svjedoci smo pokušaja smanjivanja prava građana što često rezultira prosvjedima.

Mali proračun znači veće mogućnosti za investiranje ne samo zato što država ne uzima „lavovski dio“ društvenog proizvoda već i zato što smanjenje socijalne sigurnosti građana prisiljava građane da više štede kako bi mogli slučajevima čije rizike moraju sami pokrivati iznalaziti održiva rješenja. Upravo zato azijske zemlje ostvaruju, pored kulturnih i socijalnih specifičnosti, visoke stope štednje koja potom „završava“ u investicijama ili suficitu platne bilance. Ono što je bitno identificirati je činjenica da deficit platne bilance znači uvoz štednje a višak štednje suficit. Prema tome, suficiti Kine, Japana, Južne Koreje, itd., predstavljaju izvoz štednje tih zemalja jednako kao što deficit platne bilance SAD-a, pa ako hoćete i Hrvatske, predstavlja uvoz inozemne štednje. Na globalnoj razini jedni izvoze štednju a drugi je uvoze. To može jedno vrijeme ali ne zauvijek. I dok velike razvijene kapitalističke zemlje imaju i dalje mogućnost da se zadužuju male i nerazvijene zemlje to nemaju. Upravo hrvatski slučaj pokazuje kako je financijska kriza odjednom eksternu visoku stopu likvidnosti preko noći redefinirala u manjak likvidnosti. Tekuća događanja u Hrvatskoj interpretiramo kao krizu zato što je smanjena mogućnost zaduživanja države iako devizne pričuve nisu bitno smanjene. Kada država gubi bonitet (što svjetska financijska kriza naglašava) tada njezini građani i gospodarstvo dijele sudbinu svoje države.

što je sa inozemnim bankama i inozemnim investicijama. Glede inozemnih banaka stvar je jasna. One su u dvojnoj poziciji. S jedne strane, dijele sudbinu svojih majki, i, s druge strane, dijele sudbinu zemlje gdje kćeri posluju. Prema tome, ukoliko banke majke budu imale problema problemi neće mimoći ni banke kćeri. Što se tiče izravnih investicija u realnu ekonomiju i trgovinu valja reći da će kretanje profitne stope i stanje nacionalnog tržišta, što nije isto iako je gotovo isto, biti kriteriji njihovog ponašanja a ne interesi hrvatskih građana. Treba reći da u uvjetima krize svaki kupac je više nego dobrodošao kupac i otuda proglašavanje državnog intervencionizma velikom opasnošću razvijenih zemalja

Prema tome, živjeli smo na uvoznom određenju svih sektora gospodarstva. Uvoz je rezultirao eutanazijom nacionalnog gospodarstva. Upravo priča o brodogradnji pokazuje svu brutalnost naše dosadašnje neoliberalističke politike. Danas proizvodimo gotovo na istoj razini kao što

Zašto rebalans proračuna?

Autor Guste Santini

Nedjelja, 15 Veljača 2009 21:10

smo to proizvodili prije dvadeset godina, što je i razumljivo imajući u vidu da od 1995. godine bilježimo rastući deficit trgovačke bilance s inozemstvom. Nešto veći rast usluga (čitaj: turizma) nije mogao amortizirati smanjenja privredne aktivnosti u realnoj ekonomiji. Očito je potreban zaokret. Njega valja započeti sa objektivnom analizom stanja jer se ono samo naslućuje i jasno ga kazati hrvatskim građanima. Stanje negativnih kumulatora je zabrinjavajuće i jasno je kao dan da će se morati smanjivati državna potrošnja. Naprosto morat ćemo poštovat onu narodnu „pokri se koliko ti je biljac dug”. Ovo ne činimo zato da bi oporba likovala a vladajući bili „pribijeni na križ”, ovo činimo jer znamo gdje se nalazimo i što će se dogoditi ako ne promijenimo svoju politiku.

„Svijet koji smo stvorili danas kao rezultat našeg dosadašnjeg načina razmišljanja, ima probleme koji ne mogu biti riješeni na načinu koji smo razmišljali dok smo ih stvarali.“

Albert Einstein